

БЕРШЕДА

Євген Романович –

член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук,
професор, Надзвичайний
і Повноважний Посол України,
заступник директора
Інституту законодавства
Верховної Ради України

ПОВЕРНЕННЯ У МАЙБУТНЄ

Рецензія на монографію за загальною редакцією В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко «Донбас і Крим: ціна повернення»

Монографія є комплексним дослідженням проблематики війни на Донбасі та анексії Криму, здійсненим з позицій національної безпеки України. У книзі збройну агресію Росії розглянуто як стрес-тест для глобальної та національної безпеки і каталізатор перезавантаження зовнішньої політики України. Обґрунтовано позиції України, висвітлено підходи ЄС і Росії до врегулювання ситуації на Донбасі в Мінському процесі, визначено умови реінтеграції та пріоритети відновлення Донбасу. Окреслено шляхи подолання соціальних наслідків збройної агресії Росії проти України, наведено прогнози розвитку подій на Донбасі та довкола Криму, а також запропоновано сценарії майбутнього України в глобалізованому світі.

Анексія Росією Криму та фактична окупація Донбасу не лише остаточно зруйнували колишнє «стратегічне партнерство» між Києвом та Москвою, а й поставили під загрозу безпеку і стабільність в Європі та поза її межами.

Багатоплановість згаданих подій, їхніх наслідків та ймовірних сценаріїв подальшого розвитку одразу і надовго привернула увагу вітчизняного та зарубіжного науково-експертного середовища. Водночас уже наявним здобуткам в осмисленні проблеми російської агресії щодо України бракувало цілісності – комплексного, фундаментального підходу, який під силу реалізувати лише науковому колективу, що спеціалізується на проблемах національної безпеки України та накопичив відповідний досвід, має потенціал і конкретні результати досліджень у цій галузі.

Згаданим критеріям повною мірою відповідає колектив авторів Національного інституту стратегічних досліджень, якому вдалося у стислі терміни поєднати фундаментальність і комплексність з конкретикою і професіоналізмом у гостро актуальній спробі сформувані «погляд із Києва» на те, що відбулося,

відбувається та може статися з територіями України, які опинилися під контролем Росії, а також із державою Україна.

Підготовлений рукопис поза сумнівом є першим системним і детальним представленням подій навколо Донбасу та Криму, значення якого полягає не лише в тому, що предмет дослідження виходить далеко за межі України, а й за своєю сутністю засвідчує можливість інтегрального підходу до вивчення складних процесів формування української політичної нації, держави та її кордонів.

Водночас видається доцільним запропонувати побудову всієї концепції відновлення контрольованих територій Донбасу як своєрідної «європейської вітрини» на Сході України, здійснюючи згадане відновлення на новій основі та сполучаючи його з «осучасненням» і модернізацією економічного та соціального потенціалу регіону і країни в цілому.

Слід віддати належне оригінальності задуму авторів щодо назви монографії, коли конкретне наповнення терміну «повернення» фактично розкривається у післямові — по суті ключовою фразою *«ідеється не про механічне повернення втрачених земель та відновлення контролю над кордоном...»* і далі — *«ідеється про повернення України до свого історичного майбутнього»*. Вбачаючи це майбутнє у нерозривному поєднанні європейської та євроатлантичної складової, вважали б за доцільне конкретизувати його у контексті реалізації цивілізаційного вибору України — шляхом членства як у Євросоюзі, так і в НАТО.

Водночас аналізу історії, нинішнього стану та перспектив українсько-російського протистояння, на наш погляд, посприяло б усвідомлення безпрецедентної для історії України наявності фактично союзної з нею глобальної наддержави, бюджет якої на 2016 рік вперше за час існування двосторонніх відносин передбачає сотні мільйонів доларів на військову допомогу Україні. У цьому контексті варто нагадати і про опрацювання стратегічно важливого, але останнім часом призабутого формату MNNP — особливого партнерства США з країнами поза НАТО.

Саме на цій основі з'являється можливість відмовитися від песимістичного твердження щодо «неможливості врегулювати українсько-російську кризу за допомогою міжнародного механізму безпеки». Приклад країн, свого часу керованих із Санкт-Петербургу та Москви, а тепер членів НАТО і ЄС, свідчить, що діючий «механізм безпеки» виявляє щодо них належний рівень ефективності.

Безумовно, йдеться про польський, а не фінський варіант перспективної моделі українсько-російських відносин. Причому у роботі наявні резерви для більш детального аналізу стану та перспектив розвитку стосунків між Києвом та Москвою.

На нашу думку, на більш однозначну оцінку, ніж це зроблено у монографії, заслугове роль Євросоюзу. Як випливає з тексту, Європейський Союз «не виявив належної ефективності у протистоянні агресивній російській дипломатії... і протидії подальшим атакам на суверенітет України», але його керівні органи та більшість країн-членів «підтримують Україну у складному процесі політичного врегулювання на Донбасі».

Європейський Союз послідовно та наполегливо виступає на боці України, причому робить це не тільки на політичному рівні, надаючи свою спільну зовнішню політику і політику безпеки чи не найбільшому за відносно нетривалий час її існування «випробуванню Росією». Водночас, у цьому контексті Київ, безумовно, може мати конкретні та реалістичні пропозиції на адресу Брюсселю.

У рецензованій роботі всебічно та детально розглянуто втрати від анексії та окупації українських територій. Водночас поза увагою залишилися такі наслідки дій сусідньої держави, як політична консолідація українського суспільства, відмова Києва від невідзначеності зовнішньополітичних орієнтирів, створення боездатних Збройних сил та реанімація ВПК, концентрація уваги на завершенні демократичних та ринкових перетворень, зокрема, на базі виконання зобов'язань, які випливають з Угоди про асоціацію з Євросоюзом, та ін.

Врешті-решт, фактичне надбання Україною значно потужніших, ніж Росія, та здатних діяти швидко і цілеспрямовано союзників стало стратегічно важливою і безпрецедентною реалією української історії.

Торкаючись змісту окремих розділів монографії, варто приділити більшу увагу аналізу «кримськотатарського фактора» під час розгляду сценаріїв розвитку подій навколо Криму.

З огляду на демографічний аспект, на нашу думку, заслуговують на увагу і такі питання, як з'ясування можливості ефективного використання потенціалу внутрішньо переміщених осіб в інших регіонах України, а також взаємозв'язку між проблемою безробіття та розвитком Збройних сил і ВПК.

Передусім монографія розрахована на політиків, політичних аналітиків, державних службовців вищої ланки, безпекознавців, але фактичне коло читачів є значно ширшим, оскільки до нього залучені усі, кому небайдужа доля України і хто прагне розібратися у проблематиці національної, міжнародної та глобальної безпеки.

Публікація підготовленої в Національному інституті стратегічних досліджень монографії «Донбас і Крим: ціна повернення» вже отримала широкий резонанс. Наразі готується випуск «дайджесту» англійською та російською мовами, триває активне обговорення у ЗМІ, готуються нові презентації як в Україні, так і поза її межами.